

בית יוסף להבה

בס"ד | עלון לבחורי ישיבה | גליון מספר 2 | תמוז תשפ"ג

מעובד מתוך שיעורי הרב יצחק שפירא
ראש הישיבה הגבוהה 'עוד יוסף חי'

גם בעבודת ה' בת זמננו
יש סכנה שנעשה עגל
זהב, כיצד עלינו להימנע?
3

מרירות היא דבר טוב?
מה בכל זאת אנחנו יכולים
להפיק ממנה לעבודת ה'?
12

היחס הנכון להורים שלנו,
יעשה לנו את החיים
טובים יותר
16

י"ל על ידי ישיבת "עוד יוסף חי"

יצהר, ד.ג. אפרים, 4483100

058-4997466 | 02-9974666

misrad@odyosefchai.org.il

בית יוסף להבה

תמוז תשפ"ג

עלון חודשי - מעובד מתוך שיעורים של הרב יצחק שפירא

מערכת: עתי תור, יוסף חיים פרל

עריכה: יוסף ואהרון שטרן

לשמיעת שיעורים בקול הלשון: 073-3718149

עיצוב ועימוד: חותם צילה אנטמן 058-6071455

לתרומות, הערות, הארות, לקבלת העלון במייל וכן לקבלת חומרים נוספים:

עתי - 058-5277247 או במייל ataitor1@gmail.com

הקדמת המערכת

ברוך ה' אנו מוציאים לאור את עלון 'בית יוסף להבה' גליון מספר 2, מתוך שיעורים של הרב יצחק שפירא. אנו כתלמידים נהנים מאד מהחיידושים הרבים שיש בשיעורים, ורצינו לתת גם לכם לטעום מהתורה הזו.

בחוברת שלפניכם ישנם מאמרים בחסידות בנגלה ובתורת הנפש. המאמרים לא מוגהים על ידי הרב, אך מנסים לשמור על הסגנון והעומק של שיעוריו. ההתבוננויות בדרך החסידות על נושאים שונים בתורתנו הקדושה מגלה עומק לפנינו מעומק, וחיבור חזק של התורה לחיים האישיים שלנו. אז קדימה אתם מוזמנים לצלול איתנו.

המאמר הראשון **חטא העגל בעבודת ה'** מובא כאן לקראת י"ז בתמוז יום שנעשה בו חטא העגל. המאמר עוסק בתפקידו של אהרון הכהן בחטא זה, מה הייתה כוונתו ולאן העם לקח את מה שהוא עשה. מתוך התבוננות זו ניתן ללמוד מה תפקידה של ההתלהבות בעבודת ה' האישית שלנו.

המאמר השני עוסק **בהקדמה לספר התניא**, במאמר זה כהמשך למאמר מהעלון הקודם, מוסבר מהי הייחודיות של ספר התניא, וכיצד אנו יכולים ללמוד אותו בצורה חיה, כזו שתשנה לנו את האישיות בצורה משמעותית.

המאמר השלישי **מרירות בעבודת ה'**, נכתב כהקדמה לקונטרס ההתפעלות לאדמו"ר האמצעי. המאמר מבאר מדוע דווקא במקום שאנו מרגישים באמת חסרים, דווקא שם נוכל למצוא את הקשר שלנו עם ה'. המאמר נכתב בעקבות הספר 'נהלך ברגש' של הרב יצחק שפירא על קונטרס ההתפעלות.

המאמר הרביעי על **כיבוד הורים**, נכתב מתוך חוברת 'כיבוד הורים' של הרב יצחק שפירא, כתוב בשפה קלילה ובקיצור. המאמר עוסק ביחס בין הורים לילדים, ועל המתנות שה' נתן לנו כאשר הוא ציווה אותנו במצווה חשובה זו. מקווים שיעשה לכם חשק לעוד...

המאמר החמישי מאמר בנגלה בסוגיית **'אפקעינהו רבנן לקידושי מיניה'** המאמר נכתב מתוך שיעור שמסר הרב בישיבה על הסוגיה הנלמדת. מפאת אורכו של המאמר הכנסנו רק את חלקו. נגענו בשתי שאלות משמעותיות בסוגיה: א. מה הכוונה 'שוויה רבנן לבעילתו בעילת זנות? ב. האם וכיצד פסק הרמב"ם את דין 'אפקעינהו רבנן לקידושי מיניה'?

אנו מודים למורנו ורבנו הרב יצחק גינזבורג שליט"א שאת ממיו אנו שותים. פקודי ה' ישרים משמחי לבי - תקוותנו שהעיון בחוברת יוסיף לקורא חיות בקשר עם ה', עד שירגיש בחוש שה' רוצה בו ושמח בו ובתורה והמצוות שלו.

לקבלת חומרים נוספים או דיונים על המאמרים שנכתבו - מוזמנים ליצור קשר: עתי תור: 058-5277247 או במייל ataitor1@gmail.com

תוכן עניינים

- 1.....הקדמת המערכת
- 3.....חטא העגל בעבודת ה'.
- 7.....הקדמת התניא
- 12.....מרירות - השער לעבודת ה'.
- 16.....כיבוד הורים.
- 20.....אפקעינהו רבנן לקידושי מיניה.

הטא העגל בעבודת ה'

מה הבעיה 'להתאהב' בהתרגשות?
מהי המהות של חטא העגל, ומה העיקר והטפל
בעבודת ה'?

בי"ז בתמוז שבר משה רבנו את לוחות הברית, בעקבות המעשה החמור של חטא העגל. מתוך רצון כנה לתקן ולשוב בתשובה, ננסה להתחקות אחר שורשו של החטא, ונגלה כיצד הוא נוגע לעבודת ה' היומיומית של כולנו.

האם אהרן השתתף בהטא העגל?

כאשר ניגשים להתבונן בחטא העגל כפי שהוא מסופר בתורה, נראה שהנקודה המעורפלת ביותר בפרשייה זו היא מידת התערבותו של אהרן הכהן במעשה. מפשט הפסוקים נראה שאהרן הכהן לא רק היה שותף בחטא העגל, אלא הוא זה שעשה את העגל והכווין את העם במעשה הזה. העם רואה שמשה רבינו לא יורד מההר ומבקשים מאהרן "קום עשה לנו אלקים כי זה משה האיש לא ידענו מה היה לו". אהרן שומע את העם, ולכאורה מזדהה עם רצונם, ולכן הוא עושה להם עגל, כמו שכתוב "ויאמר אליהם אהרן התפרקו נזמי הזהב... ויקח מידם **ויצר אותו בחרט ויעשהו** עגל מסכה". אהרן הכהן חרט ויוצר ועושה עגל מסכה, בעקבות דרישת העם.

אבל חכמינו אומרים שאהרן לא היה שותף במעשה העגל (ראה רש"י), וכך גם נראה מפשט הפסוקים בהמשך, שכן בפשט הפסוקים אהרן לא נענש על חטא העגל, ולא זו בלבד, אלא שהוא גם מתמנה להיות הכהן הגדול במשכן שנבנה מיד לאחר חטא העגל. אם כן, מה אהרן כן עשה?

אהרן התכוון לעבודת ה'

אהרן רצה שתהיה דרך לעבוד את ה' גם כאשר משה רבינו לא נמצא. כך הוא הבין את מה שהעם אמר לו "כי זה משה האיש... לא ידענו מה היה לו", ועם רצון זה גם אהרון הזדהה ולכן הוא עשה עגל. עגל הוא בנו של השור, הסמל של יוסף הצדיק, שהפנימיות של מדתו, יסוד, היא התקשרות. יוסף הצדיק הוא זה שאיחד

אם כן, אהרן אכן עשה את העגל, אבל הוא לא התכוון חס ושלום שיקריבו קורבנות לעגל, אלא שהעגל יהיה מקום התקבצות שעל ידו יעבדו את ה'. וכמו שאומר הרמב"ן (לב, ה) "כי הוא (אהרן) מכון לשם ה' והם (העם) דעתם אל העגל". לכן כתוב "וירא אהרן ויאמר חג להוי' מחר". שם הויה שבפסוק הזה הוא שם קדוש שאסור למחוק אותו, אין בתורה שם הויה שהוא לא שם קדוש, ואם כן אהרן התכוון

באמת שיהיה חג לשם ה'. וכמו שאומר האבן עזרא (בהקדמה לפירושו לחטא העגל) "כי הוא קרא חג לה' מחר, וזה השם הוא שם עצם לכבוד ה', ולא יתערב אחר עמו כמלת

אלקים שהוא לעניינים רבים".

העם התאהבו בהתרגשות

כפי שאמרנו אהרן התכוון לשם ה', אך עבודת ה' אליה כיוון אהרון קצת שונה מעבודתו של משה, עבודה זו מתחילה מלמטה. כאשר משה רבינו במחנה, תמיד עבודת ה' מתחילה מלמעלה, מכך שה' רוצה בה, שהרי משה רבינו הוא נותן התורה, שהיא רצון ה'. על עבודת ה' שמתחילה מכך שהאדם רוצה אותה, ולא מכך שה' רוצה אותה, כתוב "מסיר אזנו משמוע תורה - גם תפילתו תועבה". תפילה היא עבודה שמתחילה מלמעלה, בשביל שתהיה תפילה שמתחילה מלמטה, חייבים שתהיה קודם תורה שבאה מלמעלה, ואומרת שה' רוצה בעבודה הזו, ואם ה' לא רוצה בעבודה הזו אז היא תועבה.

הדרך לעבוד את ה' על פי אהרן היא להתקבץ. הקיבוץ של היהודים יחד מחבר אותם זה לזה ומחבר אותם לה', וכך אפשר לעבוד את ה' גם כאשר משה רבינו לא נמצא

את עם ישראל במצרים, והוא מחבר ומקשר את כל ישראל זה לזה, ומקשר אותם לה'. וכפי שאומרים חכמינו שהעגל נוצר בעקבות טס הכסף שעליו כתוב "עלה שור", שאיתו העלה משה רבינו את ארונו של יוסף הצדיק מהיאור במצרים.

עד עכשיו משה רבינו גילה את הנוכחות של ה' בקרב עם ישראל, ולא היה צורך שהקיבוץ של עם ישראל יהיה זה שיעזור ויאפשר לעבוד את ה'. כאשר אהרן הכהן ראה שמשה רבינו לא נמצא, והנוכחות של ה' הסתלקה, הוא חיפש דרך אחרת לעבוד את ה'. הדרך לעבוד את ה' על פי אהרן היא להתקבץ. הקיבוץ של היהודים יחד מחבר אותם זה לזה ומחבר אותם לה', וכך אפשר לעבוד את ה' גם כאשר משה רבינו לא נמצא.

ביניהם הוא לא דרך לעבודת ה', אלא הוא זה שיוצר ועושה אותם לעם. כלומר הם מרגישים שהעגל עשה אותם, וכמו שהם אומרים "אלה אלקיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים". ההתרגשות החזקה שנוצרת מהצירוף של יהודים רבים כל כך, נותנת תחושה שהצירוף של היהודים הוא מטרה בפני עצמו, הוא אלקים בפני עצמו, ואותו צריך לעבוד.

זה מה שענה אהרן הכהן למשה רבינו: משה רבינו שאל את אהרן "מה עשה לך העם הזה כי הבאת עליו חטאה גדולה?" ואהרן ענה לו "ואמר להם למי זהב התפרקו ויתנו לי ואשליכהו באש ויצא העגל הזה". היה אפשר לחשוב שאהרן לא מספר את מה שהיה, שכן כתוב במפורש (כפי שצוטט לעיל) שאהרן יצר את העגל בחרט, אז למה הוא אומר "ויצא העגל הזה", כאילו זה לא הוא עשה?

האמת היא שאהרן לא עשה את העגל הזה, שמשה רבינו רואה. אהרן הכהן אומר למשה שהוא רצה שיהיה הרבה אש, הרבה התלהבות בעבודת ה', "ואשליכהו באש", והרצון הזה גרם תהיה הרבה התלהבות, אבל גם גרם לעם לחשוב שההתלהבות היא העיקר והיא המטרה. אהרן עשה

עגל בשביל לקרב את עם ישראל לה', והעם רוקד מסביב לעגל שעשה אותם, ולא מסביב לעגל שעשה אהרן. לכן כתוב "ויגוף ה' את העם על אשר עשו את העגל אשר עשה אהרן".

לכן מהמעשה של אהרן השתלשל החטא של העם. כאשר העם ראו את העגל הם התחילו לרקוד מסביבו ולומר "אלה אלקיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים". את זה אהרן לא אמר. אהרן רצה שהעגל יעזור לקבץ את עם ישראל לעבודת ה', אבל הוא לא חשב שהעגל ראוי לעבודה מצד עצמו.

עם ישראל התאהבו בעבודה. הם ראו שהעגל מקבץ אותם, והקיבוץ הזה ריגש אותם והלהיב אותם, והם החליטו לעבוד את ההתרגשות במקום לעבוד את ה'. הקיבוץ ריגש והלהיב אותם בצדק, כי החיבור בין כל היהודים מקרב אותם לה', וכמו שאמרה אסתר המלכה "לך כנוס את כל היהודים". אבל במקום שהקיבוץ וההתרגשות יהיו כלי להתקרב לה', העם התחיל לעבוד את הקיבוץ ואת ההתרגשות, ושכח מה'.

זה מה שראה משה רבינו כאשר הוא ירד מההר עם לוחות הברית. משה רבינו הוא ההתגלות של הנוכחות של ה' בתוך העם, והוא ירד עם התורה שאומרת לעם ישראל את הרצון של ה'. אבל בני ישראל לא שמו לב לא למשה רבינו ולא ללוחות, כי הם היו עסוקים בהתרגשות שלהם. הם חשבו שההתרגשות היא

המרכז, ולא עבודת ה', זהו חטא העגל.

בעומק יותר, בכך שהעם רוקד מסביב לעגל הוא מרגיש שלא אהרן עשה את העגל, אלא העגל עשה אותם. העם מרגיש שהקיבוץ

**על עבודת ה' שמתחילה מכך
שהאדם רוצה אותה, ולא
מכך שה' רוצה אותה, כתוב
"מסיר אזנו משמוע תורה - גם
תפילתו תועבה"**

באותה צורה גם הצירוף של יהודים רבים הוא לא מטרה בפני עצמו, אלא הוא הדרך שבה ה' מבטא את רצונו בנו. ה' רוצה אותנו, ולכן הוא מצווה אותנו לבוא כולנו אליו בשלושת הרגלים, וכן בבית כנסת שהוא בית מקדש מעט וכדומה. אנחנו לא מצטרפים כי הצירוף מלהיב אותנו, וכך יקל עלינו לעבוד את ה', אלא ה' רוצה אותנו, וזה בא לידי ביטוי בכך שהוא רואה אותנו כגוף אחד, ורוצה ונהנה לראות אותנו כגוף אחד.

הדרך לחפש שההתרגשות תהיה כלי ולא מטרה, היא לחיות לפי תורה, כלומר לחפש מה ה' רוצה ולא מה אני רוצה. על ידי זה נזכה ללוחות שניים, שניתנו כאשר "איש לא יעלה עימך", כלומר הרצון האישי לא יעלה להיות חלק מעבודת ה', אלא רק הרצון של ה', ועל ידי זה יתקיים בנו הכתוב "נגד כל עמך אעשה נפלאות אשר לא נבראו בכל הארץ ובכל הגוים, וראה כל העם אשר אתה בקרבם את מעשה ה'".

העם לקח את העגל שעשה אהרן, ועשה ממנו ועל ידו עגל אחר.

לרצות את הרצון של ה'

בעבודת ה' של כל אחד מאיתנו, עלינו ללמוד לא להפוך את ההתרגשות שלנו, גם אם היא התרגשות בעבודת ה', לעבודה זרה. חשוב מאוד שתהיה התרגשות בעבודת ה', אבל ההתרגשות צריכה להיות כלי שמבטא את רצון ה'. ה' רוצה בנו, ומבטא

**אהרן הכהן אומר למשה
שהוא רצה שיהיה הרבה אש,
הרבה התלהבות בעבודת ה',
"ואשליכהו באש", והרצון
הזה גרם שבאמת תהיה הרבה
התלהבות, אבל גם גרם לעם
לחשוב שההתלהבות היא
העיקר והיא המטרה**

את הרצון הזה על ידי תורה ומצוות, ואנחנו מתלהבים מכך שה' רוצה בנו. ההתלהבות היא תוצאה של רצון ה' בנו, אבל היא לא המטרה, והיא אפילו לא הכלי שעל ידו אנחנו מתקרבים לרצון ה'. כלומר מחטא העגל עלינו ללמוד שגם אם האדם מלהיב את עצמו, גם אם זה בשביל להתקרב לה', זה לא טוב, התרגשות טובה בעבודת ה' היא תוצאה של רצון ה' שמגיע מלמעלה, ולא הדרך להגיע אליו.

הקדמת התניא

מדוע ספרי מוסר לא תמיד מועילים?
מה ההבדל בין ה'תניא' לשאר הספרים? ואיך אני
יכול להיפגש עם אדמו"ר הזקן?

מפגש הי מול קריאה בספר

את ההקדמה לתניא פותח אדמו"ר הזקן בטענה חזקה נגד כתיבת הספר: הנה מדעית זאת, כי מרגלא בפמי דאינשי בכל אנ"ש לאמר, כי אינה דומה שמייעת דברי מוסר לראיה וקריאה בספרים. אדמו"ר הזקן מסביר שאצל החסידים נהוג לומר ששמיעת דברי מוסר ועבודת ה' מפי צדיק חי זוהי מעלה אמיתית, ואי אפשר להשוות בינה לבין קריאת אותם דברי מוסר מתוך ספר.

את מעלת שמיעת דברי מוסר מבאר אדמו"ר הזקן כך: שְהַקוּרָא קוּרָא לְפִי דְרַכּוּ וְנִדְעָתוּ וּלְפִי הַשְׁגָּת וּתְפִיסַת שְׂכָלוּ בְּאִשְׁרֵי הוּא שֵׁם, וְאִם שְׂכָלוּ וְנִדְעָתוּ מְבַלְבְּלִים וּבְחֻשְׁכָּה יִתְהַלְכוּ בְּעִבּוּדַת ה', בְּקִשֵׁי יָכוּל לְרְאוֹת אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב הִגְנוּז בְּסִפְרִים, אֲפִי כִי מְתוֹק הָאוֹר לְעֵינַיִם וּמְרַפָּא לְנַפְשׁ. אדם שקורא תכנים שכתובים בספר מבין אותם לפי תבניות החשיבה שלו; גם אם בספר יהיו כתובים חידושים נפלאים, הם לא ישנו את תפיסת עולמו של הקורא. כל עוד לא יפגוש הקורא את דמותו של מחבר הספר ויכיר את מדרגתו, הוא לא יצליח לצאת מעצמו ולהיפתח לעולם חדש. רק בעת מפגש עם אישיות שחיה באמת חיים אחרים, האדם מצליח לתפוס שיש פה משהו אחר, ונולד בתוכו הרצון להשתנות.

הנקודה הזו נכונה גם ברבדים פשוטים ביותר. כאשר מספרים לאדם על דמות מסוימת שהוא לא ראה מעולם, מוסרים לו עליה

הוֹשֵׁעַ, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ", שֶׁיִּכּוֹל לְהִלָּךְ נֶגֶד רוּחוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד וְכוּ'.

בחלק מספרי המוסר של רבותינו הראשונים והאחרונים מובאים תכנים שנלקחו במידה מסוימת מחכמי אומות העולם, ועניינם הדרכת האדם בדרך טובה על פי השכל האנושי. בהלכות דעות לדוגמא הרמב"ם

מלמד שעל האדם ללכת ב'דרך האמצע', וזהו רעיון שבעיקרו מבוסס על אריסטו. לפעמים גם נכתבו דרכי התבוננות על מנת להביא את האדם לידי אהבת ה' והודאה לה' (כמו בספר 'חובות הלבבות'), כשהם נובעים מתוך צורת הסתכלות מסוימת על המציאות, וגם אלו בנויים בעצם על השכל האנושי.

אדמו"ר הזקן מסביר שספרים כאלה בוודאי אינם מיועדים לכל אחד, ואין סיבה לחשוב שכל אדם ימצא בהם את מה שהוא מחפש. ספרים שמבוססים על השכל האנושי נכתבו על פי תכונות נפשו של המחבר גם אם היה אדם גדול, והם מתאימים רק לאלו שקרובים אליו בטבעם.

לא כל אדם זוכה להיות מכיר מקומו

עכשיו אדמו"ר הזקן מחדש שיטתו חיסרון שקיים גם בקריאת ספרי מוסר שנכתבו ברוח הקודש:

אֵלָא אֶפְלוּ בְּסִפְרֵי הִרְאָה אֲשֶׁר יְסוּדוֹתָם בְּהִרְרֵי קִדְשׁ, מְדַרְשֵׁי חַז"ל אֲשֶׁר רוּחַ ה'

תיאורים חיצוניים, והוא מעבד אותם בתוכו על פי דמויות שכבר ראה בחייו. אותו אדם מצייר לעצמו דמות דמיונית לפי איך שהסתדר לו בראש. כמובן, ברגע שהוא יראה את הדמות

גם אם בספר יהיו כתובים חידושים נפלאים, הם לא ישנו את תפיסת עולמו של הקורא. כל עוד לא יפגוש הקורא את דמותו של מחבר הספר ויכיר את מדרגתו, הוא לא יצליח לצאת מעצמו ולהיפתח לעולם חדש

המדוברת בעיניו - הציור הדמיוני שהיה לו בראש יתפוגג מיד, ואת מקומו תתפוס הכרה אמיתית כלפיה.

כשם שכדי שנוכל להכיר מישהו באמת אנחנו צריכים פשוט לפגוש אותו, כך בשביל לעבור שינוי פנימי בתוכנו אנו מוכרחים להיפגש עם מדרגת חיים שגבוהה מאיתנו. ובהקשר שלנו: לא מספיק שנקרא דברי מוסר מתוך ספר, עלינו לפגוש אישיות חיה על מנת שנוכל להתרומם.

ספרים לא מתאימים לכל אהד

כעת אדמו"ר הזקן מפרט יותר על החסרונות שיש בסוגים השונים של ספרי היראה: וְכַר מִן דִּין, הִנֵּה סִפְרֵי הִרְאָה הַבְּנוּיִים עַל פִּי שִׁכְלֵי אָנוּשֵׁי, בְּוִדְאֵי אֵינָן שְׂוִין לְכָל נֶפֶשׁ, כִּי אֵין כָּל הַשִּׁכְלִים וְהַדְּעוֹת שְׂווּת, וְאֵין שִׁכְלֵי אָדָם זֶה מִתְּפַעֵל וּמִתְּעוֹרֵר מִמֶּה שֶׁמִּתְּפַעֵל וּמִתְּעוֹרֵר שִׁכְלֵי חֲבֵרוֹ. וְכִמּוֹ שֶׁאֲמָרוּ רַז"ל גְּבִי בְּרִפְתַּי חָכְמַת הַרְזִים עַל שֵׁשִׁים רְבּוּא מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁאֵין דְּעוֹתֵיהֶם דּוֹמוֹת זו לְזוֹ וְכוּ'. וְכִמּוֹ שֶׁנֶּפֶת הַרְמְב"ן בְּמִלְחָמוֹת שָׁם בְּפָרוּשׁ הַסִּפְרֵי גְבִי

את ספר התניא, ולמה החסרונות שהתבארו לעיל לא קיימים בו:

אך בְּיֹדְעֵי וּמְכִירֵי קְאָמִינָא, הֵם כֵּל אֶחָד
וְאֶחָד מֵאַנְ"שׁ שֶׁבְּמִדְיָנָתָנוּ וְסִמּוּכוֹת שְׁלָהּ.

אדמו"ר הזקן פותח קודם כל בטענה פשוטה - אני כותב את הספר לאנשים שמכירים אותי. חסידיו של אדמו"ר הזקן פגשו אותו בעצמם, כאשר הם יקראו את הספר הם לא ירגישו שהתכנים שנכתבו בו מנותקים מהאישיות שכתבה אותם. כשחסיד של אדמו"ר הזקן יקרא את הספר הוא יחוש כאילו הוא משתתף בהתוועדות חיה בה הוא שומע את מחבר הספר מדבר אליו, וממילא הם יצליחו לרומם

דְּבַר בָּם וּמְלֵתוֹ עַל לְשׁוֹנָם, וְאוֹרֵיָתָא וְקִדְשָׁא
בְּרִידָה הוּא כְּלָא חֵד, וְכָל שְׂשִׁים רַבּוּא נְשָׁמוֹת
כְּלָלוֹת יִשְׂרָאֵל וּפְרֻטֵיהֶם וּפְרֻטֵיהֶם עַד
נִיצוּץ קַל שֶׁבְּקָלִים וּפְחֻתֵי הָעֶרְךָ שֶׁבְּעִמּוֹנוּ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּלָהוּ מִתְקַשְׂרָאָן בְּאוֹרֵיָתָא,
וְאוֹרֵיָתָא הִיא הַמְקַשְׂרֵת אוֹתָן לְהַקְדוּשׁ
בְּרוּךְ הוּא, כְּנֹדַע בְּהַר הַקְדוּשׁ - הֲרִי זֶה
הָרֶךְ כְּלָלוֹת לְכָלֹת יִשְׂרָאֵל. וְאַף שֶׁנִּתְּנָה
הַתּוֹרָה לְדָרֵשׁ בְּכָלֹל וּפְרֻט וּפְרֻטֵי פְרֻטוֹת
לְכָל נֶפֶשׁ פְּרֻטִית מִיִּשְׂרָאֵל הַמְשֻׁרְשֵׁת בָּהּ,
הֲרִי אֵין כֵּל אֶדָם זֹכֶה לְהִיּוֹת מְכִיר מְקוֹמוֹ
הַפְּרֻטֵי שְׁבִתוֹרָה.

ספרים שמבוססים על השכל האנושי, מבטאים

פן מסוים של המציאות. ממילא יהיו רבים שלא ימצאו את עצמם בספרים הללו, מכיוון שבאישיותם הם שייכים לזווית הסתכלות אחרת.

ספרים שמבוססים על השכל האנושי נכתבו על פי תכונות נפשו של המחבר גם אם היה אדם גדול, והם מתאימים רק לאלו שקרובים אליו בטבעם

בשונה מכך, ספר שנכתב ברוח הקודש מבטא אמת שכוללת את המציאות כולה. לפי זה היה אפשר לחשוב שהספרים הללו יכולים להביא תועלת בעבודת ה' לכולם. אמנם אדמו"ר הזקן מסביר שגם בספרים הללו התועלת מוגבלת, כיוון שלא כל אדם זוכה למצוא את השייכות הפנימית שלו למה שכתוב באותם הספרים.

אתם מכירים אותי!

לאחר שאדמו"ר הזקן כתב באריכות אודות החסרונות שקיימים בספרי מוסר ועבודת ה', הוא מסביר מדוע בכל זאת הוא החליט לכתוב

ספר התניא - מפגש עם אדמו"ר הזקן

אֲשֶׁר הָיָה הַדְּבַר שֶׁל חֶבֶה מְצוּי בְּיַנְיָנוּ,

אֲשֶׁר הָיָה הַדְּבַר שֶׁל חֶבֶה מְצוּי בְּיַנְיָנוּ,

המכוונות של אדמו"ר הזקן כך שהם יפגשו אותנו. כיוון שהספר נכתב כתשובות לשאלות, אדמו"ר הזקן שם את עצמו בספר כעונה את התשובות, כך שאם אנו מצליחים לשמוע אותו עונה על שאלותינו בעצם אנו פוגשים אותו. על זה אדמו"ר הזקן כותב 'אך ביודעי ומכירי

כאמינא'. בשונה מספרים אחרים בהם הצדיק שחיבר אותם נוכח בספר במדרגתו העליונה אך המנותקת מהחיים שלנו,

בספר התניא אדמו"ר הזקן פונה לחסידיו ומביא את עצמו אליהם.

כך ממשיך ומתאר אדמו"ר הזקן את המענה שנותן ספר התניא לחסידים:

להיות פי אין הזמן גרמא עוד להשיב לְכָל אֶחָד וְאֶחָד עַל שְׁאֵלָתוֹ בְּפִרְטוֹת, וְגַם הַשְׂכָּחָה מְצוּיָה. עַל כֵּן רְשָׁמְתִי כָּל הַתְּשׁוּבוֹת עַל כָּל הַשְׁאֵלוֹת לְמִשְׁמֶרֶת לְאוֹת, לְהִיּוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד לְזַכְּרוֹן בֵּין עֵינָיו, וְלֹא יִדְחַק עוֹד לְכַנֵּס לְדַבֵּר עִמִּי בִּיחִידוֹת, כִּי בָּהֶן יִמָּצֵא מְרָגוּעַ לְנַפְשׁוֹ וְעֵצָה נְכוֹנָה לְכָל דְּבַר הַקּוֹשֶׁה עֲלָיו בְּעִבּוּדַת ה', וְנִכּוֹן יִהְיֶה לְבוֹ בְּטוֹחַ בְּה' גּוֹמֵר בְּעֲדָנִי.

ללמוד על מנת לעשות

כאשר האדם ניגש ללמוד את ספר התניא והוא מבין שהספר מיועד לתת מענה לשאלות הקיומיות שהתעוררו לחסידים, הגישה לספר משתנה. בכל פעם שאלמד רעיון מתוך הספר

וגלו לְפָנַי כָּל תְּעֻלְמוֹת לְבָבְךָ וּמְחָם בְּעִבּוּדַת ה' הַתְּלוּיָה בְּלִבְךָ. ... וְכֵלֶם הֵן תְּשׁוּבוֹת עַל שְׁאֵלוֹת רְבוֹת אֲשֶׁר שׁוֹאֲלִין בְּעֵצָה כָּל אֲנִי"ש דְּמִדְּיַנְתְּנוּ תְּמִיד, כָּל אֶחָד לְפִי עֲרָפוֹ, לְשִׁית עֲצוֹת בְּנַפְשָׁם בְּעִבּוּדַת ה'.

כאשר החסידים נפגשו פנים בפנים עם אדמו"ר הזקן הם הכירו בכך שהם עומדים מול גדלות שהם לא מצליחים לתפוס אותה. אותם חסידים חוו פער

עצום בין החיים שלהם לאישיות של אדמו"ר הזקן, ומתוך כך הם התעוררו לשאול אותו שאלות רבות. השאלות הללו לא נבעו מעיון תיאורטי, אלא מתוך רצון לגעת ולו במעט באור הגדול שהאיר להם מתוך המפגש עם האישיות הזו. בעצם שאלות החסידים נבעו מכך שכאשר הם פגשו את אדמו"ר הזקן התעוררו להם הנחות היסוד, המגושמות יחסית, שהיו להם ביחס לעבודת ה', כך כאשר הוא ענה להם תשובות הוא הצליח לשנות להם את הנחות היסוד.

בספר התניא אדמו"ר הזקן בא להשיב על השאלות שהתעוררו לחסידיו בעקבות המפגש שהיה להם איתו. כך הספר מתאר גם את השאלות שהיו לחסידים, וגם את התשובות של אדמו"ר הזקן על שאלות אלו. אם נצליח ללמוד את הספר תוך הזדהות עם שאלותיהם של חסידיו נצליח להרגיש גם את התשובות

פסוק "מאיר עיני שניהם ה'", פי יאיר ה' פניו
אליהם אור פני מלך חיים. ומתיה חיים יזכנו
ויתינו לים אשר לא ילמדו עוד איש את
רעהו וגו' פי כלם ידעו אותי וגו' פי מלאה
הארץ דעה את ה' וגו' אמן פן יהי רצון.

אלו שמפני סיבות שונות לא מצליחים להבין את דברי אדמו"ר הזקן מתוך הספר, מומלצים על ידו לפנות אל הגדולים שבעירם ולשתף אותם בשאלותיהם. אך במקרה כזה יכולה להיות בעיה. לאחר שאדמו"ר הזקן הסביר שספר התניא אינו מקבץ של רעיונות אלא ספר שמשקף את אישיותו, אף אחד לא יהיה מוכן ללמד לאחרים את התכנים שכתובים בו. כל אחד שתופס אפילו מעט אודות גדלותו של אדמו"ר הזקן, יאמר בוודאי שהוא לא יודע לא מכיר ולא שייך ללמד שום דבר מהספר האלוקי הזה. על הטענה הזו משיב אדמו"ר הזקן מתוך הפסוק "מאיר עיני שניהם ה'", ומסביר שעל אף שמדובר בתכנים שגבוהים מהם, ה' יהיה איתם ויאיר להם את אור פניו, כך שהם לא ילמדו את הספר לאחרים עם הכוחות שלהם אלא בעזרת ה' יתברך.

שנזכה בלימודנו לראות את בעל השמועה עומד לנגדנו...

אנסה לגלות על איזו שאלה מהותית הוא בא לענות, וכיצד השאלה הזו קיימת בתוך הנפש שלי. כשאתקדם בצורת הלימוד הזו, השאלות שהתעוררו לחסידים יהפכו להיות השאלות האישיות שלי, וספר התניא יהווה עבורי מפגש עם תוכן שנוגע לחיים שלי. כך הבעיה שמצויה בשאר הספרים נפתרת פה. אם אני ניגש לספר כשאני חי את השאלות עליהם הוא בא להשיב, אני פתוח לקבל תשובה שמגיעה ממדרגה שגבוהה ממני. לאחר שהצלחתי 'לערער' את עצמי בעקבות הלימוד בספר, אני מסוגל להקשיב באמת למה שיש לאדמו"ר הזקן לומר לי.

מאיר עיני שניהם ה'

עכשיו אדמו"ר הזקן מתייחס לבעיה שיכולה להיווצר בעקבות ההבנה החדשה שהוא לימד כלפי ספר התניא:

ומי שדעתו קצרה להבין דבר עצה מתוך
קנטרסים אלו, יפרש שיחתו לפני הגדולים
שבצירו, והם יבוננוהו. ואליהם בקשתי
שלא לשום יד לפה להתנהג בענוה ושפלות
של שקר חס ושלום, וכנודע ענש המר על
מונע בר, וגדל השקר ממאמר רז"ל על

מרירות - השער לעבודת ה'

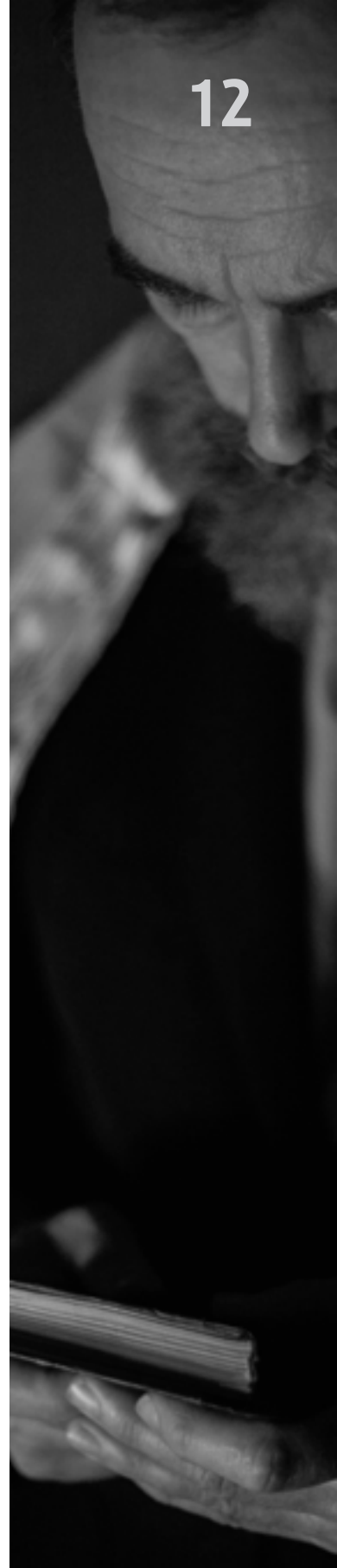
חסידים נהגו להגיד למה כשאוכלים זה נאכל
כשישנים זה ישן אבל כשמתפללים זה לא
מתפלל! כיצד בכל זאת אנו יכולים לגשת אל ה'?
מאמר על המרירות בעבודת ה' - הקדמה
לקונטרס ההתפעלות

עבודת ה' רהוקה ממני

פעמים רבות אנו חשים שעבודת ה' לא באה לנו בטבעיות, והיא כרוכה במאמצים רבים. נוצרת אצלנו תחושה שזה לא אמיתי, שזה לא אנחנו. הרי לאכול בא לנו בטבעיות, לישון ממש זורם לנו, ורק בשביל להתפלל או ללמוד צריך כל-כך להתאמץ. אם היינו מגיעים לבית-כנסת והתפילה הייתה מתפרצת מתוכנו בטבעיות היינו מרגישים באמת קשורים לה', אבל התפילה דורשת מאתנו כל-כך הרבה מאמץ, אז כנראה שאנחנו פשוט לא שם, כנראה שעבודת ה' פשוט לא מתאימה לנו.

אדמו"ר האמצעי בקונטרס ההתפעלות מחריף את התובנה הזאת. הוא אומר שטבעי לנו לעבוד את ה' רק כשהנשמה לא נמצאת בתוך הגוף. לפני הלידה, או אחרי המיתה, כשהנשמה עומדת בפני עצמה, היא חושבת רק על ה' ורק הוא מעסיק אותה. אבל עכשיו, שהנשמה שלנו נמצאת בתוך הגוף, והוא זה שמעסיק אותנו, עבודת ה' באמת רחוקה, כרוכה במאמץ ולא באה לנו בטבעיות.

גם כשהנשמה נמצאת בתוך הגוף היא עדיין נמשכת לה' בטבעיות, וה' הוא הדבר היחיד שמעסיק אותה. אלא שאנחנו, שנשמתנו

היא המרירות. לשים לב שכואב לנו שאנחנו מרגישים רחוקים מה'.

יהודי שמגיע להתפלל ומרגיש שזה רחוק ומנותק ממנו יכול להסיח דעתו ולחשוב על דברים אחרים, כי לא נעים לו לחשוב שהוא רחוק מה'. אבל אז הוא יישאר רחוק, ולא ימצא את המקום שבו הוא מרגיש שה' הוא

אם היינו מגיעים לבית-כנסת והתפילה הייתה מתפרצת מתוכנו בטבעיות היינו מרגישים באמת קשורים לה'

המקום הטבעי שלו. אבל אם הוא יעצור לרגע ויחשוב על זה שאין לו חשק להתפלל, שהוא לא מרגיש שייך לזה, והוא ישים לב שזה מציק לו, שבאמת הוא היה רוצה שהמצב יהיה שונה, באותו רגע, אותה תחושה היא התפילה האמיתית מעומק הלב.

איך לי כה לה'

התחושה הפשוטה שלנו כשאין לנו כח לעבוד את ה' היא שאנחנו רוצים שהוא יפסיק להסתכל עלינו, שיפסיק לבחון אותנו. כשאנחנו חושבים על זה ש"ה' ניצב עליו, ומלא כל הארץ כבודו, ומביט עליו, ובוחר כליות ולב אם עובדו כראוי", במקום להתמלא ביראת ה', אנחנו מתמלאים בעצבים. אדמו"ר הזקן באגרת הקודש מכנה את התחושה הזאת כרצון "לצאת מתחת יד ה'".

אבל האם באמת אנחנו רוצים לצאת מתחת יד ה' שה' יפסיק להסתכל ולהשגיח עלינו? ברור שלא. אף יהודי לא רוצה דבר כזה, לחשוב

נמצאת בתוך הגוף שלנו, איננו מרגישים את הטבעיות שיש לה בעבודת ה'. אז מה עוזר לנו שישנה נשמה שנמשכת לה' בטבעיות, כל עוד אנחנו מרגישים רחוקים מה', ונדרש מאתנו מאמץ כדי להתייחס אליו?

אדמו"ר האמצעי מסביר שהכלי לחוש את האור של הנשמה, את המקום שבו ה' הוא הדבר הכי טבעי והכי מתבקש מבחינתנו - הוא המרירות. ננסה לחשוב מה עושה לנו המחשבה שאנחנו רחוקים מה',

שאנחנו לא מרגישים קשורים אליו, ושאנחנו צריכים להתאמץ כל-כך הרבה כדי לעבוד אותו? המחשבה הזאת עושה לנו מר, כואב לנו להרגיש ככה. זאת תחושה לא נעימה. כשאנחנו רואים צדיק, שהכי פשוט לו זה לעבוד את ה', שהוא מרגיש באמת קשור לה' - אנחנו מקנאים בו, אנחנו רוצים גם, כואב לנו שאנחנו לא נמצאים שם. למה? אם באמת ה' רחוק מאתנו ובאמת לא אכפת לנו ממנו ומהקשר איתו, אז מאיפה מגיע הכאב? על מה המרירות?

הכאב מגיע לנו מכך שבאמת בפנים יש לנו נשמה, באמת אנחנו קשורים, באמת ה' הוא הדבר הכי טבעי והכי מתבקש מבחינתנו, וכשאנחנו לא מצליחים לבטא את זה במציאות, כי הנשמה שלנו נמצאת בתוך גוף זה כואב ומר לנו. יוצא שהדרך והיכולת להרגיש את המקום שבו אנחנו באמת קשורים לה', שבאמת יש לנו שייכות לעבודת ה',

ככה באמת נוכל לומר שהקב"ה אוהב אותנו כמו שאנחנו. כי במקום הזה אנחנו נמצאים באמת. במקום שבו כואב לנו מאוד שעבודת ה' לא באה לנו בטבעיות, שהיא מאולצת וצורכת מאמץ. ושם

הקב"ה אוהב אותנו. גם כשאנחנו אומרים לעצמנו שאין לנו כח לה', וגם כשאנחנו מגלים שעבודת ה' לא טבעית לנו, למרות שזה לא נעים לחשוב על זה, גם שם ה' אוהב ומקבל אותנו.

גילוי רזי תורה

אדמו"ר האמצעי כתב בסוף קונטרס ההתפעלות שהוא נשבע בחיי נפשו שהוא לא משאיר לעצמו אף סוד, הוא מגלה את כל הסודות. הוא לא אומר את זה באף מקום אחר, רק בקונטרס ההתפעלות.

מהו הסוד הגדול שאותו הוא מגלה בקונטרס? כבר בתחילת הקונטרס הוא כותב שהמדרגה הגבוהה ביותר שהוא יסביר

בקונטרס קיימת בכל יהודי. המדרגה שבה "אתם הדבקים בה' אלוהיכם", שכל יהודי דבוק לגמרי בה', היא הסוד של קונטרס ההתפעלות. המקום הזה, שהאדם מבין שבתוכו הוא באמת

שאינן ה' שמשגיח ומסתכל עלי ומתעניין בי, שאני סתם חי ככה את העולם בלי שיש מישהו שמכוון אותי מלמעלה זה הכי נורא. אף אחד לא רוצה את זה.

אז מה כן? אנחנו רוצים שה' ימשיך להשגיח ולהסתכל עלינו, אבל לא בעין בוחנת. שייתן לנו גם קצת לאכול, לישון, להשתחרר, שיקבל אותנו כמו שאנחנו. אנחנו רוצים שהוא יפסיק לדרוש מאתנו כל הזמן לצאת מאיפה שאנחנו נמצאים.

אבל האמת שגם את זה אנחנו לא רוצים, כי גם אנחנו לא באמת מקבלים את עצמנו כמו שאנחנו. אנחנו רוצים להתרומם מהמקומות הנמוכים שאנחנו נמצאים בהם. ואם ה' יקבל אותנו כמו שאנחנו, ולא ידרוש מאתנו שום דבר - לא נצא מהם לעולם.

אז מה כן? מה אנחנו צריכים לעשות כשאנחנו מרגישים שאין לנו כח לעבוד את ה'?

כמו שאמרנו קודם, אנחנו צריכים לחשוב טוב טוב,

ולא להסיח את הדעת, מזה שכואב ומציק לנו שזה לא חלק וטבעי אצלנו. ככה נחשוף ונבטא את המקום שבו עבודת ה' באה לנו בטבעיות, והקשר לה' טבוע בתוכנו.

**האם באמת אנחנו רוצים
לצאת מתחת יד ה' ? שה' יפסיק
להסתכל ולהשגיח עלינו?
ברור שלא**

**רק אם נשים לב כמו שצריך
כמה כואב לנו שאנחנו
מרגישים רחוקים מהקב"ה,
שאנחנו מרגישים מנותקים
ממנו, רק אז נוכל לגלות כמה
באמת אנחנו קרובים אליו**

כמו שצריך כמה כואב לנו שאנחנו מרגישים רחוקים מהקב"ה, שאנחנו מרגישים מנותקים ממנו, רק אז נוכל לגלות כמה באמת אנחנו קרובים אליו.

עבודה של נשמה בגוף - מרירות

זוהי עבודת ה' שלנו, נשמות בתוך גוף, המרגישים רחוקים ומנותקים מה' - המרירות. לשים לב כמה ה' חשוב לנו, כמה אנחנו רוצים להמשך אליו בטבעיות, כמה אנחנו לא שם וכמה זה כואב, רק ככה נגלה יותר ויותר את המקום שבו ה' הוא הדבר הטבעי והפשוט לנו ביותר.

דבוק בה' לגמרי, הוא הרזי תורה, הוא הסוד הגדול ביותר.

סוד, הוא דבר אישי. ומי שמגלה לאדם אחר סוד, הוא בעצם מגלה לו את עצמו. רזי תורה, הם הסודות של הקב"ה. והמשמעות של גילוי רזי תורה, היא שהקב"ה מגלה לנו את עצמו. הוא בעצם מגלה לנו כמה אנחנו והוא מחוברים, כמה בפנים אנחנו באמת קשורים.

אבל אדמו"ר האמצעי מוסיף, ש"אין מגלים רזי תורה - אלא למי שלבו דואג בקרבו". היכולת לגלות בנו את המקום הזה שבו אנחנו אחד עם הקב"ה, שהוא מגלה לנו את עצמו, הוא על ידי דאגה, על ידי מרירות. רק אם נשים לב

→ לקניה באקר

נהלך ברגש

על קונטרס ההתפעלות לאדמו"ר האמצעי. ילכל אחד יש גילוי אלוקות בתוך נפשו וכל אחד יכול לגלות אותו.

הכל בהסבר מפורט עם משלים מפורטים בהתאם לדורנו.

ניתן לרכוש גם בטלפון 058-5277247

כיבוד הורים

מה הקשר בין מצוות כיבוד הורים למצוות שלפניה בעשרת הדברות? מדוע מצווה זו מאריכה את החיים שלנו?

על מצוות כיבוד הורים וההשפעה שלה על חיינו

כיבוד הורים - בין אדם למקום

מצוות כיבוד הורים מוגדרת בחז"ל (קידושין ל, ב) כמצווה חמורה שבחמורות. כל ילד ובן (בכל גיל ובכל שלב) רוצה להרגיש עצמאי, לחשוב שהוא מצליח, גדול ויכול, שהוא מסוגל הכל לבד, שהוא כובש או לפחות יכבוש יום אחד את העולם. ואז מגיעה מצוות כיבוד הורים, מצווה שמזכירה לנו שאנחנו לא קיימים מאז ומעולם, שלא בראנו את עצמנו, ושהיה שלב בחיים (ואולי בעצם אנחנו עדיין בשלב הזה) שבו לא תפקדנו בכוחות עצמנו והיינו צריכים עזרה גדולה מבחוץ, אפילו בשביל הצרכים הבסיסיים ביותר.

עשרת הדיברות מתחלקות לשניים: מצוות שבין אדם למקום בלוח הימני, ומצוות שבין אדם לחבירו בלוח השמאלי. בניגוד למצופה, מצוות כיבוד הורים, שנראית כשייכת למצוות שבין אדם לחבירו, נמצאת בלוח הימני, יחד עם המצוות שבין אדם למקום.

כדי להבין כיצד הגיעה מצוות כיבוד הורים לחלק של 'בין אדם למקום', נתבונן בארבע הדברות הראשונות.

בדיבר הראשון, "אנכי ה' אלוהיך", ה' מגלה לנו שהוא רוצה שנשים לב לכך שהוא **נוכח בתוך המציאות**, שהוא מהוה, מוביל ומנהיג אותה.

בדיבר השני, "לא יהיה לך", ה' מגלה שהנוכחות שלו **ממלאת את כל המציאות**, ולא שייך לחפש ולבקש שום-דבר מאלוהים אחרים, ולא לחשוב שהם קיימים.

לעולם. כך שעל ידי המצווה אנחנו שמים לב שהקיום שלנו רצוי על ידי ההורים שלנו, ועל ידי ה'.

רצון ושמהה בהיים - "למען יאריכון ימיך"

בתורה נכתב שהשכר של מצוות כיבוד הורים הוא "למען יאריכון ימיך". כאשר אדם שם לב לכך שההורים שלו רוצים בחיים ובקיום שלו

הוא שמח יותר, וכך יש לו יותר חשק ורצון לחיות, והוא יכול להאריך יותר ימים.

בנוסף, השכר של המצווה - השמחה של האדם בחייו

והרצון להאריך אותם כמה שיותר - הופך לחלק הכרחי במצווה. שהרי אם האדם לא שמח בחייו ואינו נהנה מהם, הוא לא יוכל להעריך את ההורים שלו על כך שהם החליטו להוליד אותו.

שלוש סיבות הכרחיות למצווה: ה', ההורים ואנהנו

ניתן לעשות את המצווה משלוש סיבות, ושלושתן הכרחיות לקיום המצווה בשלימותה: א. מתוך הערכה ואהבה להורים. ב. בגלל מצוות ה'. ג. בשביל השכר של אריכות ימים. ההערכה והאהבה להורים כמובן הכרחית, שהרי זוהי המצווה - להעריך ולכבד את ההורים. אם האדם מקיים את המצווה כי כך ה' אמר, או בגלל שהוא רוצה אריכות ימים,

בדיבר השלישי, "לא תשא", ה' מגלה לנו שהוא נמצא ממש במציאות, עד-כדי-כך שלא שייך לקרוא לו בלי סיבה, שהרי הוא תמיד שומע ומקשיב כשקוראים לו.

בדיבר הרביעי, "זכור את יום השבת", הקב"ה רוצה להעניק לנו את התענוג והשמחה שיש לו מהעולם. הוא רוצה שגם אנחנו נתענג מכך, והרצון הזה שלו מענג אותנו אפילו יותר.

אחרי שהבנו שארבע הדיברות הראשונות מלמדות אותנו על הנוכחות של ה' במציאות, על השמחה וההנאה שלו ממנה, ועל-כך שהוא רוצה לשתף

בשמחה זו גם אותנו, אנחנו מגיעים לדיבר החמישי, "כבד את אביך ואת אמך".

במצוות כיבוד הורים הקב"ה מצווה אותנו לייקר ולהעריך את מי שבחר מרצונו להביא אותנו לעולם.

על גבי מצוות שבת, שבה ה' גילה לנו את ההנאה שלו מהמציאות, במצוות כיבוד הורים אנחנו רואים שהוא גם נהנה מכך שיש מי שממשיך את המלאכה שלו, שהקיום נמשך, ואנשים בוחרים מרצונם ליצור ולהוליד.

ה' רוצה שנרגיש רצויים, על ידי כיבוד ההורים האדם שם לב שהקיום שלו מגיע מכך שמישהו בחר בו ורצה אותו. בנוסף, כשה' מצווה אותנו לכבד ולהעריך את ההורים שבחרו להוליד אותנו, הוא מראה לנו שגם הוא שמח בקיום שלנו, ומעריך את ההורים שלנו שהביאו אותנו

כשה' מצווה אותנו לכבד ולהעריך את ההורים שבחרו להוליד אותנו, הוא מראה לנו שגם הוא שמח בקיום שלנו, ומעריך את ההורים שלנו שהביאו אותנו לעולם

להעריך את הרצון והבחירה שלהם בחיים שלו. מאחר שגם במקרים כאלה ההורים באמת רוצים את הקיום והחיים של הילד.

לרוב, הסיבה שההורים אומרים (או משדרים) כך לילד איננה בגלל שהחיים שלהם היו מאושרים בלעדיו, ורק הוא מפריע להם ליהנות. בדרך כלל המציאות הפוכה לחלוטין. החיים של ההורים קשים מאוד, והמציאות של הילד רק מגבירה את הקושי.

במקרה כזה על האדם (או הילד) לשים לב

לכך שההורים היו רוצים שהחיים שלהם יהיו טובים ושמחים, שהם יוכלו לשמוח בחיים של עצמם, ושהם יקבלו מהי

ומהחברה את התחושה שהם רצויים ואהובים, וכך הם יוכלו לתת גם לילד את התחושה הזאת. האדם צריך להתמקד ברצון הזה של ההורים, על אף שבגלוי הם מבטאים את ההיפך.

לזקוף את ההצלחות לזכות ההורים

ברמב"ם (הלכות ממרים פ"ו ה"ד) נכתב שבכל עסק של הבן עליו לכלול בדבריו שהוא עושה זאת מכח אביו: "לא יאמר מהרוני בשביל עצמי פטרוני בשביל עצמי, אלא מהרוני בשביל אבא...".

את כל ההצלחות של האדם בחייו, מצוות כיבוד הורים מלמדת אותו לזקוף לזכות ההורים, ולתלות אותם בהם.

כאשר הילד מייחס את ההצלחות שלו לעצמו, ההורים מרגישים שלא בנח לשמוח בהם. הורים שמחים בהצלחות של הילדים שלהם

ובאמת לא אכפת לו מההורים, וודאי שלא קיים את המצווה.

כפי שהוסבר, גם הרצון לקבל שכר הכרחי במצווה זו, שהוא כולל את אהבת החיים והשמחה בהם. שהרי המכבד את ההורים בגלל שהוא אוהב אותם, או כי כך ה' ציווה, אבל הוא בכלל לא שמח בחיים שלו, משדר להורים שהוא לא היה רוצה שהם יולידו אותו, והוא לא שמח בכך שהם עשו זאת, תחושה זו וודאי לא מכבדת את ההורים שלו.

כאשר אדם שם לב לכך שההורים שלו רוצים בחיים ובקיום שלו הוא שמה יותר, וכך יש לו יותר חשק ורצון לחיות, והוא יכול להאריך יותר ימים

אך גם המכבד את ההורים מתוך הערכה ואהבה אמיתית, וחיוו גם יקרים בעיניו, כל עוד הוא לא עושה זאת בגלל ציווי ה', לא קיים את המצווה כמו שצריך. הרי גם אם ההורים רוצים מאוד בחיים ובקיום שלו, כל עוד ה' לא רוצה בכך, לא תהיה לחיים שלו משמעות. שהרי גם ההורים צריכים משהו שיוכל לומר שהחיים שלהם, ובכללם הבחירה שלהם להוליד ילדים, רצויה ומשמעותית. לכן, רק כשהאדם מבין שה' מעריך את ההורים שלו ושמח בכך שהם הולידו אותו, ומכח זה מקיים את המצווה - תהיה משמעות לכיבוד ההורים שלו.

הורים שלא שמהים בילד

לעתים האדם עלול להרגיש שההורים שלו לא שמחים בו, ובמקרים קיצוניים יותר הוא אף עלול לשמוע זאת במפורש. גם במקרה כזה עליו לכבד אותם, על אף מה שהוסבר קודם, שהמצווה היא

אבל אם הבן תולה את ההצלחות שלו במה שהקנו לו ההורים, וברצון שלהם שהוא יצליח ויתפתח, ההורים שמחים יותר בהצלחות שלו, שמורגשות אצלם גם כהצלחה שלהם.

בצורה כזאת הבן מרגיש שמה שהוא עושה טבעי לו. הוא לא צריך כל הזמן 'להמציא' את זה שהוא מוצלח

ומסוגל, אלא הוא ממשיך את הרצון הטוב שההורים שתלו בתוכו.

הצורך של האדם

להרגיש שההצלחות שלו מגיעות מההורים, בא לידי ביטוי פעמים רבות אצל בעלי תשובה ואצל אנשים שהולכים בדרך שונה מדרכם של הוריהם. כאשר האדם מיחס לעצמו את כל הדרך שהוא בחר ללכת בה, הוא כל הזמן ירגיש שזה לא טבעי לו והוא לא ירגיש מספיק בטוח בצדקת דרכו. אך אם האדם ישים לב שמה שהניע אותו לבחור בדרך שלו זה משהו שהוא קיבל מההורים (גם אם זה משהו מאוד מופשט וגולמי אצל ההורים ולא ממש היה נוכח אצלם) אז הוא יוכל לחיות בדרך שלו בצורה בטוחה פשוטה ויציבה יותר.

(ולא בהצלחות של כל אדם אחר) מאחר שהם מרגישים שההצלחות של הבן הם בעצם גם הצלחות שלהם. שהרי הם אלו שגידלו אותו, השקיעו בו ורצו בהצלחתו. במידה והבן מודה בכך שהכח שלו להצליח נובע מההורים ומההשקעה שלהם בו, ההורים מרגישים בנח לשמוח בהצלחות שלו, שהם בעצם הצלחות

שלהם. אבל במידה והבן מייחס את ההצלחות שלו רק לעצמו, הוא משדר להורים שלמרות כל מה שהם עשו

ההצלחות שלו הם רק בזכותו, ואין להם חלק בהם. במצב כזה ההורים ירגישו שלא בנח לשמוח בהצלחות של הבן, שהרי מבחינתו ההצלחות שלו הם בזכות עצמו בלבד. שמחה של ההורים בהצלחות של הבן לעומת זאת, משדרת לו שהם חושבים שההצלחות שלו נובעות מהם, כשמבחינת הבן אמירה כזאת היא 'גניבה' של ההצלחות שלו.

העובדה שההורים פחות שמחים בהצלחות של הבן מחזקת אצלו את התחושה שהוא עושה הכל מכח עצמו, ולכן הוא יצטרך להוכיח כל הזמן, לעצמו ולסביבה, שהוא טוב, יכול ומסוגל.

בצורה כזאת הבן מרגיש שמה שהוא עושה טבעי לו. הוא לא צריך כל הזמן 'להמציא' את זה שהוא מוצלח ומסוגל

לקניה כאן

חברת כיבוד הורים

על היחס בין הילדים להוריהם ועל המתנות שה' נתן לנו במצווה זו.

ניתן לרכוש גם בטלפון 058-5277247

אפקעינהו רבנן לקידושי מיניה

**סוגיה זו למדנו בעיון בישיבת 'עוד יוסף חי',
המאמר נכתב מתוך השיעור הכללי. אנו ממליצים
בחום לפתוח את הגמרא בגיטין לג. ותוס' שם כדי
להיכנס לעניינים... כמו כן המאמר פה הוא חלקי
מפאת קוצר היריעה!. בהצלחה!**

המשנה בגיטין דף ל"ב עמוד א' מביאה את תקנת רבן גמליאל שאסור לבטל שליחות של גט שלא בפני השליח. כדי לבטל שליחות הבעל או שליחו צריכים להגיע לשליח ולבטל את השליחות, או לחילופין לעדכן את האישה בביטול השליחות קודם שיגיע גט לידה.

בגמרא על משנה זו מובאת מחלוקת רבי ורשב"ג בברייתא, מה הדין כאשר האדם ביטל את השליחות בבית דין שלא בפני השליח? רבי סובר שמבוטל, ואילו רשב"ג סובר לא מבוטל "שאם כן מה כח ב"ד יפה". לפי רשב"ג יוצא לכאורה שלמרות שמהתורה הגט מבוטל, והאשה אסורה לכל העולם, בא רשב"ג ומוציא אותה לשוק; על כך אומרת הגמרא (גיטין ל"ג א):

ומי איכא מידי דמדאורייתא בטל גיטא, ומשום מה כח ב"ד יפה שרינן אשת איש לעלמא? אין, כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש, ואפקעינהו רבנן לקידושין מיניה. אמר ליה רבינא לרב אשי: תינח דקדיש בכספא, קדיש בביאה מאי איכא למימר? שוויה רבנן לבעילתו בעילת זנות.

גמרא זו אינה מובנת כל כך, וגם בראשונים יש ריבוי שיטות כיצד להסביר אותה. אנו רוצים לשאול את השאלות מזווית מסוימת

קודם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק אם רצה הוא והיא לישא אותה מכניסה לביתו ובועלה בינו לבין עצמו ותהיה לו לאשה, כיון שנתנה תורה נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחלה בפני עדים ואחר כך תהיה לו לאשה שנאמר כי יקח איש אשה ובא אליה.

בהלכה א' מתחיל הרמב"ם מתיאור כיצד היו חיים לפני מתן תורה. איש ואשה היו מחליטים שרוצים לחיות יחד כיוון שהאיש הכניס את האישה לביתו הרי הם נשואים. נפקא מינה: אם גוי יבוא על אשה זו, יהרגו אותו (שהרי זה אחת משבע מצוות בני נח). על מקרה זה אומר הרמב"ם, אחרי מתן תורה יש **מצוות עשה** לישא אישה בכתובה וקידושין.

בהלכות ב-ג מתאר הרמב"ם כיצד אשה מתקדשת לבעלה, וכיצד אשה הנשואה כדת משה וישראל יכולה להתגרש. עד כאן עוסק הרמב"ם במצווה הראשונה של הלכות אישות, מצוות עשה 'לישא אישה בכתובה וגירושין'.

בהלכה ד' עובר הרמב"ם לדון במצווה השנייה של הלכות אישות, 'שלא תבעל אשה בלא כתובה וקידושין'.

קודם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק אם רצה הוא והיא נותן לה שכרה ובועל אותה על אם הדרך והולך לו, וזו היא הנקראת קדשה, משנתנה התורה נאסרה הקדשה שנאמר: לא תהיה קדשה מבנות ישראל, לפיכך כל הבעל אשה לשם זנות בלא קידושין לוקה מן התורה מפני שבעל קדשה.

ובעזרת ה' להסביר את הגמרא על פי שיטת הרמב"ם?

א. רבינא מקשה לרב אשי תינח קדיש בכספא קדיש בביאה מאי איכא למימר? עונה לו רב אשי שויוה רבנן לבעילתו בעילת זנות. לכאורה קשה הרי גם בקידושי כסף שחכמים הפקיעו אותם יוצא שישנם בעילות זנות רבות במשך כל חיי בני הזוג, מה פתאום רבינא שואל דווקא על קידושי ביאה? ממילא גם תירוצו של רב אשי אינו מובן דיו, הרי זה בכלל לא רק בעילת זנות אחת?

ב. המושג 'אפקעינהו רבנן לקידושי מיניה' מופיע בחמישה דינים בש"ס, שלושה מהדינים הרמב"ם פוסק להלכה. ואף שלכאורה יש השלכות הלכתיות משמעותיות מכך שחכמים הפקיעו את הקידושין, בכל זאת הרמב"ם לא הסביר בכל אחד מדינים אלו, שחכמים הם אלו שהפקיעו את הקידושין.

הגדרת איסור לא תהיה קדשה

על מנת לתרץ את השאלה הראשונה בסוגייתנו, ניגש לרמב"ם בתחילת הלכות אישות. בהקדמה להלכות אישות הרמב"ם מונה ארבע מצוות בהם עוסקות הלכות אישות, אנו נתמקד בשתיים הראשונות. א. לישא אישה בכתובה וקידושין. ב. שלא תבעל אישה שלא בכתובה וקידושין.

אח"כ כותב בהלכה א':

2. במאמר זה עסקנו רק בשתי שאלות מתוך סוגיית 'אפקעינהו' במאמר המלא עסקנו בשאלות נוספות, המסבירות את הסוגיה בצורה רחבה יותר.

זה אנו יכולים להבין מדוע בקידושי ביאה הבעילה נחשבת בעילת זנות; כיוון שבבעילה זו בני הזוג לא חיים יחד, ואת הקידושין עצמם חכמים הפקיעו, הבעילה נשארת בעילת זנות.

לפי דברנו מהלך הגמרא יוצא נפלא: הגמרא אומרת שכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש ולכן חכמים יכולים להפקיע את הקידושין ולבטל מצוות עשה של 'כי יקח איש אשה'. ואז רבינא שואל מה הדין בקדיש בביאה? ורב אשי עונה לו שחכמים אפילו יכולים להפוך את הבעילה של הקידושין לבעילת זנות, אפילו שיוצא שיש עליה איסור לאו.

אפקעינהו להלכה - רמב"ם

כעת נדון בשאלה הבאה בסוגיתנו, מדוע הרמב"ם לא הזכיר את המושג 'אפקעינהו' אף על פי שפסק דינים הנסמכים על דין זה? נבאר קצת את השאלה, אם אנו אומרים שחכמים מפקיעים את הקידושין, כך שהקידושין מראש לא חלו, יש לכך השלכות מאד משמעותיות. לדוגמא: אם נולדו לאישה זו ממזרים ולבסוף חכמים בטלו את הקידושין יוצא שבניה אינם ממזרים למפרע! ממילא אם הרמב"ם סובר את דין 'אפקעינהו' הוא חייב לכתוב את ההשלכות של דין זה.

על מנת לדון בשאלה זו עלינו להביא את המקרים אותם פסק הרמב"ם להלכה:

ג. הגמרא במסכת בבא בתרא (מח:) דנה על מקרה בו אדם כופה אישה לקבל

גם בהלכה זו פותח הרמב"ם את דבריו בדיני 'קודם מתן תורה', אז היה מותר לבוא על אישה בשוק, אך כעת דבר זה יש בו משום איסור 'לא תהיה קדשה'.

לכאורה הרמב"ם היה יכול לכלול את שתי המצוות הראשונות של הלכות אישות באותם הלכות. היה ראוי לכתוב בסוף הלכה ג' 'וכל שלא עשה כן לוקה מן התורה'. מדוע הרמב"ם מביא מקרה בו אדם פוגע אישה בשוק ודווקא עליו הוא אומר שלוקים?

נראה שהרמב"ם חשב שהמצווה של לישא אישה בכתובה וקידושין נוספה על המציאות הקודמת אך לא ביטלה אותה. כלומר: אדם שכנס אשה בלא כתובה וקידושין מבטל מצוות עשה, אך אינו עובר על איסור 'לא תהיה קדשה'³, וגוי הבא על אשה זו - נהרג עליה. לעומת זאת איסור לא תהיה קדשה חל רק כאשר איש בא על אישה באופן חד פעמי ואין מחויבות לקשר ביניהם.

לפי דברנו עד כאן מובן מדוע בהפקעת קידושי כסף, הבעילות אינם בעילות זנות. כיוון שאצל גויים בני הזוג נחשבים נשואים, אצלנו הבעילות אינם בעילות זנות, אלא ביטול מצוות עשה של 'כי יקח איש אישה'.

כעת נחזור להלכה ד' שם מוזכר איסור לא תהיה קדשה ונשאל מה יהיה הדין במקרה בו גוי יבוא על אשה על מנת שהם יחיו יחד בעוד שנה, האם הם נחשבים נשואים? וודאי שלא, אם הם יחד הם נשואים ואם לא אז לא. מדין

3. עיין רמ"א אבן העזר סימן כ"ז סעיף א', שנראה שהבין שלפי הרמב"ם עוברים על לא תהיה קדשה גם במיוחדת לו. ועיין חלקת מחוקק ובית שמואל (סק"ב) שחולקים ואומרים שלא עוברים על לא תהיה קדשה.

4. עיין תוס' גיטין ל"ג. ד"ה אפקעינהו.

דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעינהו
רבנן לקידושין מניה.

כמו שנכתב לעיל, את שלושת המקרים
הללו פוסק הרמב"ם להלכה, אך אינו מצוין
את ההשלכות שיש לדין של אפקעינהו רבנן
לקידושין מניה.

לגבי אדם שכופה אישה לקבל קידושין,
מראש חכמים אמרו שהקידושין במקרה
כזה לא חלים, כי חכמים יכולים להחליט
כיצד לעשות את הקידושין (להרחבה עיין במאמר
המלא). חכמים יכולים להגדיר איך מקדשים,
וממילא מי שלא מקדש על דעתם קידושיו
אינם קידושין. לכן הרמב"ם לא צריך להסביר
שהקידושין לא חלים בגלל דין אפקעינהו, כי
אחרי שחכמים הגדירו איך מקדשים ממילא
הקידושין הללו באמת לא קידושין, ואם נולדו
לאישה זו ממזרים הם באמת לא ממזרים. כיוון
שבמקרה זה כבר בשעת הקידושין חכמים
הפקיעו את הקידושין, ההשלכות ההלכתיות
לא משמעותיות.

על מנת שנוכל להבין כיצד הרמב"ם למד את
שני המקרים האחרים אותם הבאנו - אונס
בגיטין וגט של שכיב מרע - צריך להבין במה
הם שונים מהמקרה הקודם⁵. במקרה הקודם
אמרנו שחכמים יכולים להגיד איזה קידושין
חלים ואיזה אינם חלים. אך במקרים אלו,
הקידושין באמת נעשו על דעת רבנן והאדם
לא עשה שום דבר לא בסדר. על אדם כזה
חכמים לא יכולים להגיד שהקידושין לא חלים

קידושין עד שהסכימה, הגמרא מבינה
שמדאורייתא קידושין אלו חלים. אך מר
בר רב אשי אומר שקידושיו אינם קידושין
כי 'הוא עשה שלא כהוגן ואפקעינהו
רבנן לקידושיה מניה'. מדברי הגמרא אנו
רואים שחכמים מפקיעים את הקידושין.

ד. הגמרא בכתובות דף ג' עמוד א' דנה
בשאלה האם יש אונס בגיטין? במקרה
שאדם התנה תנאי, לדוגמא: אם לא אגיע
עד יום פלוני הרי זה גט, ולא עמד בתנאי
בגלל אונס, האם הגט חל או לא? מסקנת
הגמרא: התקינו שאין אונס בגיטין בגלל
צנועות ופרוצות; צנועות שמא יחששו
להינשא, ופרוצות שימהרו להינשא
למרות שהבעל נאנס. שואלת הגמרא,
איך יכול להיות שמדאורייתא זה לא גט
ומדרבנן זה גט? עונה הגמרא: כל דמקדש
אדעתא דרבנן מקדש ואפקעינהו רבנן
לקידושי מיניה.

ה. הגמרא בגיטין דף ע"ג עמוד א' דנה על
גט של שכיב מרע. רב הונא אומר שגיטו
כמתנתו, מה מתנת שכיב מרע אם עמד
מחוליו חוזר, אף גט אם עמד מחוליו
חוזר. רבה ורבא חולקים ואומרים שגט
שונה ממתנה, כיוון שחוששים שמא
יגידו שיש גט לאחר מיתה (כי במקרה
כזה נראה שהגט תלוי במיתה), ולכן גם
אם עמד אינו חוזר. שואלת הגמרא, הרי
מדאורייתא זה לא גט? עונה הגמרא, כל

5. ראוי לציין שבמקרים שהגמרא כותבת שלא עשה כהוגן לכן עשו בו שלא כהוגן ואפקעינהו כו', היא לא כותבת שאדעתא
דרבנן מקדש. לעומת זאת במקרים של אונס בגיטין, שכיב מרע וביטול שליחות, הגמרא כן כותבת שאדעתא דרבנן
מקדש.

יש לפני האדם את שתי האפשרויות, חכמים אומדים בדעתו שהוא בוחר שהגט יחול - אם יהיה לו גט כזה - וקידושיו כן יהיו על דעת חכמים.

ממילא יוצא שבמקרים אלו חכמים לא צריכים להפקיע את הקידושין בפועל, וממילא הקידושין קידושין והגט גט ואם נולדו ממזרים קודם הם באמת ממזרים.⁶

כך מובן מדוע הרמב"ם לא הזכיר את הנפקא מינות של 'אפקעינהו' בשום מקום. לדעת הרמב"ם הם לא רלוונטיות, או בגלל שבאמת לא היה קידושין (במקרה שלא עשה על דעת חכמים). או בגלל שלאחר שחכמים יכולים להפקיע את הקידושין האדם מקדש על דעתם, כך שבשעת הקידושין הוא כבר הסכים שגט כזה (של שכיב מרע או שנאנס בקיום התנאי) יהיה גט בכל מקרה.

שנזכה שתחול עלנו הברכה - מקדש עמו ישראל על ידי חופה וקידושין.

מצד זה שמעשה הקידושין נעשה שלא כהוגן. אם כך, כיצד חכמים יכולים להפקיע את הקידושין?

במקרים אלו צריך לומר שכיוון ש'כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש', חכמים יכולים להפקיע קידושין אלו. כלומר: כאשר אדם מקדש אשה הוא תולה בדעת חכמים וחכמים אמרו שאם האדם ייתן גט על תנאי וייאנס - מראש הקידושין לא יחולו, אלא אם כן הוא יסכים לדברי חכמים שגם אם ייאנס או יקום מחוליו הגט יחול. כאשר הגט חל, ממילא חכמים לא צריכים להפקיע את הקידושין.

לפי דברנו, כאשר האדם מקדש אשה יש בידו שתי ברירות, או להסכים לדברי חכמים - שאם הוא יעשה גט על תנאי וייאנס או יתן גט כשהוא שכיב מרע ויקום מחוליו - הגט יחול ואז קידושיו קידושין. אך אם במקרים אלו האדם ירצה שהגט לא יחול, אז הקידושין כעת לא על דעת חכמים - וממילא חכמים מפקיעים לך את הקידושין ובכלל לא צריך גט. כאשר

6. ועיין תוסי' ישנים על גיטין לג. בשם ר' שמואל שכותב על מבטל בפני ב"ד אחרי תקנת רבן גמליאל לדעת רשב"ג, שהקידושין קידושין והגט חל, כי לא רוצה שיעשו את בעילותיו בעילות זנות.

אפשר לקבל גם במייל!

לקבלת העלון במייל אפשר לפנות

בסמס 058-5277247

או במייל ataitor1@gmail.com

בס"ד

רוצה להעמיק בקשר ה'י? רוצה שלימוד התורה יגע ברך?

הישיבה הגבוהה עוד יוסף חי

עמיק. חי. נועז.

בישיבה לומדים גמרא בעיון ובבקיאות, חור
העמקה בתורת החסידות.

העמקה בתורת החסידות, הופכת את הקשר
עם ה' לחי וטבעי יותר, וכך התורה והמצוות
מאירים יותר.

בישיבה לומדים איך התורה והקשר עם ה'
נוגעים לכל פרטי החיים, בלימוד התורה
המצוות ובבניית החיים והמשפחה בעתיד.

מחכים לך!

לתיאום שבוי"ש:

עתי - 058-5277247

להתייעצות:

הרב יוסי - 052-6071267

הישיבה הגבוהה עוד יוסף חי
מזמינה אתכם

לשבת חסידות

בנושא: שליחות

לכשיפוצו
מעיינותיך
חוצה

ר' דוד אור שחר שיח'
שליח חב"ד בקמפוס -
ירושלים.

עם הרב שי דאום שליט"א
שליח ורב קהילת אור
הצפון בחל אביב

**בואו לשבת באווירה חסידית
ושמחה שיעורים,
המועדויות ולימוד משותף
עם רבני הישיבה.**

שבת פרשת פנחס י"ט תמוז
בקמפוס ישיבת עוד יוסף חי, יצהר

השבת מיועדת
לתלמידי שביעית-שמינית
ותלמידי ישיבה גבוהה.
נא להירשם עד יום שני י"ד תמוז

לפרטים והרשמה
עתי 058-5277247

